

Posudek k dokumentu „Návrh rozvoje Zoologické zahrady Ústí nad Labem p.o. na období 2018 – 2035“

Předkládaný Návrh rozvoje Zoologické zahrady Ústí nad Labem p.o. na období 2018 – 2035 (dále jen generel) se skládá z Věcného zadání programu rozvoje areálu Zoologické zahrady Ústí nad Labem, p.o. v letech 2018 – 2035, z Příloh č. 1-3 shrnujících krátkodobý, střednědobý a dlouhodobý seznam investic a dále z Přílohy č. 4 Návrh rozvoje Ústecké ZOO na období 2018 - 2035. Posudek je zpracován jako komplexní posouzení generelu včetně příloh.

V úvodní části Věcného zadání rozvoje Zoologické zahrady je, vedle stručného popisu historie zoo a jejího potenciálu, popsán současný stav zoo a identifikovány problémy, které lze charakterizovat jako důsledek dlouhodobého podfinancování infrastruktury a expozic. Za posledních 20 let byly s výjimkou slonince realizovány spíše drobné stavby a rekonstrukce.

Navazujícím problémem je pak nemožnost vytvoření vhodných podmínek pro chov návštěvnický zajímavých, případně ohrožených druhů zařazených do Evropských záchranných programů (EEP/ESB), což může vést až k vyřazení zoo z chovu těchto druhů (slon, nosorožec, orangutan, ale také velké kočky atd.).

Možnost úpravy nevyhovujících expozic pro jiné, méně náročné druhy, případně snižování počtu jedinců ve stávajících skupinách, je nastíněna, nicméně není v generelu dále rozpracována.

Dále je konstatováno, že důsledkem popsaného stavu není pouze slabá návštěvnost, ale také ohrožení dosavadní mezinárodní spolupráce (viz přechodné 2leté členství v EAZA), která je nezbytný předpokladem úspěšného rozvojem každé zoo fungující v rámci EU.

Generel navrhuje řešení nastíněných problémů v několika rovinách, a to jak po stránce výstavby/přestavby expozic, tak rozvojem infrastruktury, komerčních a gastro provozů. Jako nezbytná je identifikována především investice do provozní a návštěvnické infrastruktury, kdy k největším investicím patří parkoviště, veterinární klinika, lanovka a penzion, společně s revitalizací stávajícího zařízení. Z hlediska chovu jsou jako priority identifikovány především rekonstrukce Exotária a výstavba Asijského domu k zachování chovu ikonických druhů.

Právě chovná zařízení jsou z hlediska stavební činnosti a nákladů největší položkou generelu, kdy finanční nároky jen na realizaci slonince/Asijského domu, Exotarium, lachtany a africké kopytníky dávají částku 210 mil. Kč (bez projektů a studií) v následujících 10 letech. V horizontu po roce 2030 je pak záměr na výstavbu tropického pavilonu v ceně 277 mil. Kč. Vzájemný vztah konceptu rozvoje zoo a extenzivní investiční činnosti je jedním z klíčových aspektů generelu.

Každý středně až dlouhodobý plán rozvoje zoologické zahrady (tzv. masterplan), jak je nastíněn v **kapitole 1**, by měl odpovědět především na otázky spojené s vizí zoo, jak by měla vypadat v cílovém roce (v tomto konkrétním případě v roce 2035), jaké funkce by měla plnit v rámci společnosti, jaké cíle si stanovuje, a to nikoli pouze v oblasti chovatelské, ale také vzdělávací, výzkumné a ekonomické. Následně by takovýto strategický dokument měl představit kroky k naplňování této vize. Tento aspekt v předkládaném generelu zcela chybí.

Ve Věcném zadání identifikované problémy zcela neodrážejí hlubší systémové nedostatky ve fungování organizace, které se nezbytně spolupodílejí na současném neutěšeného stavu. Ať

již se jedná o otázku dlouhodobého podfinancování údržby/rozvoje, personální nestabilitu, nedostatky v řízení, ale i o celkovou socio-ekonomickou situaci v regionu, zoo by měla všechny tyto aspekty reflektovat nejen ve svém fungování, ale především v plánování svého budoucího rozvoje. Generel zcela opomíjí podmínky, ve kterých zoo funguje a nereflektuje změny, ke kterým došlo v uplynulých desetiletích.

Generel by měl primárně vycházet z platné legislativy a guidelines, které jsou platné pro organizace, jichž je/chce být zoo členem (v tomto případě především EAZA). Zoo by měla mít vizi/cíl, který dává smysl její existenci – chce být primárně místem odpočinku pro obyvatele spádové oblasti, turistickým lákadlem kraje, cílem pro rodiny s dětmi nebo má ambiciózní cíle v oblasti záchrany ohrožených druhů a bude hledat smysl v podpoře *in-situ* projektů s tím, že druhové zastoupení v zoo bude chápáno spíše jako ilustrace tohoto úsilí? Obě tyto polohy jsou do určité míry na opačných pólech spektra činností a dnešní zoo by měly plnit v zásadě obě tyto funkce a současně několik dalších mezi tím. Vize/cíl/mission statement a definice cílového stavu v roce 2035 jsou zásadní z pohledu plánování rozvoje instituce.

V úvodu Věcného zadání se hovoří o nejednotném architektonickém/vizuálním rázu zoo atd. S ohledem na ambici dát zoo v zásadě zcela novou architektonickou podobu je vhodné stanovit základní parametry, jakými se budou nové stavby, ať již expoziční či infrastrukturní, a úprava areálu řídit – Příklad: „Důraz bude kladen na přírodní charakter expozic a vytvoření podmínek pro odpovídající fyzickou, sociální a mentální pohodu zvířat a bezpečnost zaměstnanců. Stavby v zoo budou realizovány s ohledem na ráz krajiny, udržitelnost, minimalizaci odpadů, spokojenost návštěvníků a vzdělávání“. S ohledem na návštěvníky a obslužnost by měly být řešeny expozice i infrastruktura, ať již se jedná o plánování prohlídky, provoz na komunikacích, gastro provozy a hygienická zařízení. Zoo, a to i v případě, kdy se jedná o příspěvkovou organizaci dotovanou z rozpočtu města, by měla mít vypracován „ekonomický plán“, který zajistí ekonomickou udržitelnost instituce, a to i v podmínkách dalšího rozvoje, v ideálním případě by měla směřovat ke zvyšování finanční soběstačnosti a budování rezervních fondů s tím, že zřizovatel bude hlavním zdrojem investičních, nikoli provozních prostředků.

Na cílech zoo nejen v oblasti činnosti, ale také návštěvnosti a rozpočtu pak závisí celkové plánování rozvoje po zoologické stránce, jak je nastíněna v **kapitolách 2 a 3**. Právě zoologický aspekt lze považovat za nejslabší stránku generelu, a to i přesto, že se této problematice věnuje jedna z podkapitol (2.2 Zoologická složka) a celá kapitola 3, která jí propojuje rovněž se spíše obecnou složkou designu expozic.

Dvě platformy „Od dna moří po vrcholy Himálaje“ a „Biodiverzita ostrovů“ jsou vhodnou výchozí alternativou k případnému zoogeografickému či taxonomickému členění expozic, které však podle všeho nebudou zcela opuštěny (např. Asijský dům nebo pavilon velkých šelem). Navržené druhové platformy však nejsou žádným způsobem reflektovány v plánování zoologické kolekce, jejíž koncepce zcela chybí a je možné ji pouze domýšlet na základě indicií (např. voliéra „ptáci podhůří Himálaje“).

Z předložených dokumentů se zdá, že se počítá víceméně se zachováním současné druhové skladby doplněné o druhy, jejichž zařazení však není zcela vysvětleno. Některé pasáže jsou z tohoto pohledu překvapivé – příkladem může být vpisek „něco atraktivního“ na mapě

z úvodní strany generelu. Tento fakt pouze přidává na relevanci nutnosti souladu s pravidly pro členy EAZA - Collection planning je jednou z doporučených praxí s ohledem na population management na evropské úrovni.

Otázku, zda jsou v generelu dostatečně zohledněny nároky plánovaných druhů vyvolává například umístění expozice pro dhouly. Dle EAZA Guidelines pro chov dhoulů by pro neproduktivní pár zvířat měly rozměry expozice začínat od 500 m², přičemž v Příloze č. 4 generelu se na str. 6 hovoří pouze o „Využití zbytečně prázdného kousku terénu, vymezenému stávajícími cestami“. Plánuje tedy zoo pouze expoziční umístění, případně jednopohlavní skupinu nebo zapojení do chovu?

Otázku zoologického konceptu vyvolává rovněž plánované umístění vlků, medvědů a rysů, kdy není specifikace druhu a jako jediné zdůvodnění se zdá využití dosud návštěvnický neatraktivní části zoo. Je volba těchto druhů motivována představením „predátorů České kotliny“ nebo jsou v této části zoo vhodné podmínky pro palearktickou faunu? Tento návrh je o to překvapivější s ohledem na běžící významný chov medvědů malajských (medvědi jsou tedy v chovu zastoupeni) a chov vlků, medvědů a rysů v nejbližších institucích, tedy v Zoo Děčín a Zooparku Chomutov.

Otázka vztahu skladby druhů a ekonomické stránky chovu, tedy nejen investice do nové expozice, ale také celkového provozu chovu, nastoluje plán na návrat k chovu lachtanů. Vybudování expozice je z hlediska nákladů odhadnuto na 20 mil. Kč, přičemž v tomto konkrétním případě je nutno zohlednit také vysoké provozní náklady druhu, který vyžaduje specifickou krmnou dávku - mořské ryby, které by měly být z udržitelného zdroje (EAZA Guidelines), tedy s vyššími náklady. Rovněž v kontextu aktuálního chovu tučňáků brýlových a tuleně obecného by se jednalo o unikum mezi CZ a SK zoologickými zahradami, kde je vždy chován pouze 1 druh zastupující ploutvonožce. Byť návštěvnický atraktivní (je z návštěvnického hlediska zásadní rozdíl mezi tuleněm a lachtanem např. v případě komentovaného krmení (příklady Zoo Praha vs. Zoo Košice), vyvolává záměr chovu zástupců 2 čeledí otázky. V kombinaci s plánovanou expozicí „řeka Labe“ se bude rovněž jednat o zásadní položku ve vodohospodářství zoo, kterou bude zřízení retenčních nádrží kompenzovat pouze obtížně.

Navrhované umístění jednotlivých expozic v rámci zoo je s otazníkem především v případě expozic „ikonických“ druhů – slonů indických a orangutanů bornejský. Tyto dva velice atraktivní druhy jsou umístěny v bezprostřední blízkosti a z některých pasáží se zdá, že by měly být umístěny v jednom komplexu budov spolu s asijskými opicemi. Toto řešení, v kombinaci s blízkostí hlavního vchodu, bezpochyby povede ke koncentraci návštěvníků v jednom konkrétním místě/infrastrukturním uzlu a v návštěvnický úspěšných dnech ke snížení komfortu návštěvníků. Ke zvážení je umístění spíše do různých částí zoo s cílem rozprostřít pohyb návštěvníků, což by přineslo rovněž možnost rovnoměrně distribuovat gastro provozy, odpočinkové zóny a hygienická zařízení v rámci areálu.

Spíše vedlejšími otázkami zoologické části generelu pak je, jak do nastíněného zoologického konceptu vymezeného „Od dna moří po vrcholy Himálaje“ a „Biodiverzita ostrovů“ zapadají afričtí kopytníci (netýká se zebry hartmannové - horský druh), případně gepardi. Druhovú skladbu papoušků není řešena, nicméně v současné době chování arové nepatří mezi horské

(ara horský aktuálně není v chovu) ani ostrovní druhy. Bude se tedy zoo orientovat na zástupce loriů, kakadu, případně ostrovních amazoňanů? Otázkou je rovněž ratio chovu obou domestikovaných druhů lamy (krotká a alpaka). Ke zvážení nahrazení jednoho z druhů chovem druhu s vyšší konzervátorskou hodnotou.

Botanická a geografická část rozvinutá v souladu s potenciálem areálu a zoologickou expozicí je v kombinaci se vzdělávacími prvky vhodným doplněním celkového návštěvnického zážitku.

Kapitola 4 o doplňkových zařízeních je pojata realisticky a odpovídá potřebám. Z hlediska celkové koncepce by však měla být zrevidována s ohledem na stanovení cílového stavu zoo, včetně návštěvnosti, k roku 2035. Lanovka bude vhodným řešením převýšení v zoo a přispěje ke komfortu návštěvníků. Spíše obezřetně je hodnocena myšlenka realizace penzionu v areálu zoo. V případě zmiňovaného příkladu Safari Park Dvůr Králové je dobré vzít do úvahy umístění zařízení mimo samotný areál s vlastní infrastrukturou, ale také srovnat návštěvnost obou zařízení a potenciál pro komerční ubytovací zařízení. Realizace projektu v rámci areálu zoo se sdílením infrastruktury, nejen dopravní, ale také gastro, navíc v blízkosti návštěvnický exponované části zoo zasluhuje pečlivou analýzu. Koncentrace prodeje zboží do vchodů/východů je vhodným krokem ke zlepšení komerčních aktivit. Při samotné realizaci je však třeba dbát na komfort návštěvníků při vstupu a zohlednit fakt, že suvenýry se zpravidla nakupují při odchodu ze zoo.

Pokud jde o hodnocení **kapitoly 5** k obslužné infrastruktuře, hodnocení potřeb i dalšího směřování se zdá realistické, v některých případech chybí koncepční napojení důležitých témat na další kapitoly, např. udržitelnost budov – vysoký energetický standard, včetně využití decentralizovaných zdrojů nebo zadržení vody v krajině. Realisticky je pojatá otázka parkování a vstupu do areálu. Zbudování stálé veterinární ordinace by s ohledem na rozsah zajišťovaných služeb mělo patřit k prioritám zajištění provozu, stejně jako vzdělávacího centra, kdy vzdělávání a osvěta je jednou ze stěžejních činností moderní zoo.

Kapitola 6 bez připomínek, jedná se o pokračování dobré praxe, respektive její další zlepšení.

V rámci **kapitoly 7** o personálním obsazení je nutné říci, že s ohledem na zprávu EAZA by měla být doplněna, respektive přepracována, aby zohlednila všechny připomínky. Kolektiv odborně zdatných proškolených a své práci oddaných zaměstnanců je základem dobrého fungování každé instituce. Výběr specialistů by měl rovněž zohlednit potřebu aktivně spolupracovat v rámci mezinárodních organizací (primárně EAZA). Tato část by měla dostatečně zohlednit také stávající a do budoucna plánovanou vědeckou činnost, včetně participace vědeckých pracovníků na in-situ projektech. Ke zvážení samostatná kapitola k vědecké činnosti a in-situ projektům a efektivnější prezentaci této činnosti nejen v rámci zoo, ale také na evropské úrovni.

Závěr a doporučení

Generel se snaží o předložení komplexního plánu rozvoje Zoologické zahrady Ústí nad Labem do roku 2035. V tomto záměru však naráží na zásadní nedostatky spočívající především v nejasném vymezení cílů, jaké by tato instituce měla naplňovat a stavu, ve kterém má cíl být v roce 2035 a rámce pro jejich plnění. V tomto směru předložené dokumenty nenaplnují mezinárodní standardy běžné pro tento typ dokumentů.

Problémy zoo přesahují pouhou ekonomickou stránku věci a z tohoto pohledu by bylo vhodné generel přepracovat s ohledem na připomínky vznesené především ke kapitolám 1-3 Věcného zadání a v návaznosti na tyto změny také revidovat související části Věcného zadání a přílohy. Generel by měl v úvodu obsahovat část, která by definovala institucionální, zoologický a ekonomický rámec včetně cílového stavu, jakého by mělo být dosaženo v roce 2035. Bez takto definovaného rámce není možno seriózně rozpracovat především zoologickou část, a v důsledku ani část plánu investic, na které závisí chovatelský, ale také návštěvnický úspěch instituce.

V rámci generelu by bylo vhodné rovněž doplnit kapitolu či podkapitolu k ekonomickému plánování, která by vyhodnotila možnosti čerpání EU fondů, jejichž dosavadní nečerpání je v úvodu uvedeno jako jeden z důvodů současného stavu zoo ve srovnání s dalšími zoo v ČR. Za příklad dobré praxe lze v tomto směru považovat zoo Plzeň, ale i další instituce, které také s pomocí evropského spolufinancování dosáhly v uplynulých 20 letech dramatického rozvoje a propracovaly se na přední pozice mezi členskými zoo UCSZOO, a to jak z hlediska chovatelského, tak návštěvnického.

V Bruselu dne 12. prosince 2019

Mgr. Petr Binhack, Ph.D.